

УДК 811.161.2'0

І. С. Савченко

ПУНКТУАЦІЙНА СИСТЕМА ЗБІРКИ ПОЕЗІЙ «КОБЗАРЬ Т. ШЕВЧЕНКА» (1840 р.)

У статті описано пунктуаційну систему, використану в першому виданні книги «Кобзарь Т. Шевченка», що вийшла друком у Санкт-Петербурзі в 1840 році. Зроблено спробу показати, як «ломоносовська» традиція пунктуаційних норм інтегрувала в українську друковану продукцію, висловлено також припущення, що в поетичному доробку геніального поета вжито розділові знаки, власноруч поставлені автором та додані вправною рукою типографського коректора.

Аналіз графіки першодруку «Кобзаря Т. Шевченка» дав змогу виявити вживання крапки (навіть коми) в кінці заголовків поетичних творів, крапок (трьох або чотирьох) для вираження багатозначності, роздуму, специфіку використання тире між синтаксичними одиницями, різними за метою висловлювання.

Зазначимо непослідовне вживання коми при однорідних, відокремлених членах речення та вставних словах, розділових знаків (двокрапки, тире, коми з тире) між частинами складних речень та складних синтаксичних конструкцій, у реченнях із прямою мовою. Зафіксовано, однак, використання тире, як і в сучасному правотисі, у безсполучникових складних реченнях зі значенням часу та зіставно-протиставних. Є спроба пунктуаційно виокремити в тексті вставлені конструкції. Окремі розділові знаки вжито невмотивовано і стилістично необігрунтовано, що, очевидно, пояснюється й специфікою синтаксичної будови Шевченкових поезій.

Ключові слова: *пунктуаційна норма, розділові знаки, кома, тире, двокрапка, крапки, дужки.*

Постановка проблеми. Мові творів геніального поета I пол. XIX ст. присвячено чимало наукових розвідок [7; 9; 2; 3; 1; 4]. Увагу дослідників привертала орфоепічні норми його творів (О. Синявський), їхнє лексичне багатство (А. Деркач, К. Дорошенко, В. Ващенко), використання емоційно забарвленої лексики (В. Ільїн) тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пізніше з'явилася низка праць мовознавців, у яких мовотворчість Т. Шевченка представлено в інших ракурсах: досліджено мовну символіку й міфопоетику текстів [8], антропонімікон Шевченкових поезії [11]. Л. Лонською докладно проаналізовано синтаксичну систему Шевченкових творів крізь призму української ментальності. «Літературна мова, – зауважує дослідниця, – повинна базуватися на живому народному мовленні, тільки тоді вона відбиватиме ментальність народу. Такою живою мовою, мовою, основою на народному мовленні, написано твори Тараса Шевченка» [5, с. 61].

Мета статті – описати вжиту в першому виданні «Кобзаря Т. Шевченка»¹ пунктуацію (вірш-збірка побачила світ 18 квітня 1840 року в Санкт-Петербурзькій типографії Є. Фішера).

Визначення раніше не вивчених частин загальної проблеми. У друкованій продукції царської Росії постановка розділових знаків була переважно справою типографських майстрів, які часто не рахувалися в плані пунктуації з думкою авторів. Але це не означало, що автори, особливо письменники, зі свого боку не брали участі у формуванні пунктуаційної системи [12, с. 12].

¹У статті представлено фактичний матеріал, дібраний із п'ятого повного перевидання «Кобзаря Т. Шевченка» (1840 р.), що вийшло друком у Переяславі-Хмельницькому в 2005 р. Це перевидання є точною реконструкцією збірки.

Упродовж XVIII–XIX ст. на українську пунктуацію та орфографію дуже сильний вплив мали традиції російського письма. Це пов'язано з графічно-алфавітною реформою Петра I в 1708 році, унаслідок якої в Україні поширилася «гражданка», та заборонаю Петра I в 1720 році випускати у світ україномовну друковану продукцію.

У середині XVIII ст. в Росії набула популярності восьмичленна система розділових знаків, представлена М. Ломоносовим у праці «Российская грамматика» (1755 р.). Ця система містила: 1) розділові знаки, що вживалися в середині речення (кому, крапку з комою, двокрапку); 2) знаки кінця речення (крапку, знак питання, знак здивування, тобто сучасний знак оклику); 3) знаки, які визначають межу висловлюваної думки (вміщувальний знак, що відповідав сучасним дужкам); 4) рядкові розділові знаки (єднальний знак, тобто рисочка). У М. Ломоносова не знаходимо лапок, тире і крапок; лапки стали популярними у зв'язку з виходом у світ «Письмовника» М. Курганова (1809 р.). О. Барсов, учень М. Ломоносова, у рукописній граматиці, що датується 1797 роком, уводить тире (мовчанку), зірочку або хрестик для приміток і параграф [12, с. 18–19].

«Ломоносовська» традиція пунктуаційних норм дуже швидко інтегрувала в українську друковану продукцію, була прийнята українською науковою та письменницькою елітою, що засвідчують пунктуаційні оформлення першої української граматики О. Павловського, художні твори Є. Гребінки, Г. Квітки-Основ'яненка, Т. Шевченка та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світоч української поезії Т. Шевченко максимально наблизив літературну мову до народної, зберіг «дух», ментальність, синтаксичну будову. За словами І. Огієнка, «в його творах речення будуються по-народному. У Шевченковій складні панує так звана паратакса, цебто однотипні речення, а не накопичення підрядних речень до одного головного (гіпотакса), як то часто бачимо в мові інтелігентській. І власне це робить Шевченкову мову ясною та простою» [6, с. 145].

Численні заслання, заборони писати й читати, відірваність від української та російської еліти того часу – усе це, безсумнівно, перешкоджало митцеві відстежувати всі зміни, які відбувалися в правописі. І. Огієнко зазначав: «Шевченко нерідко писав таки кострубатою мовою, а це приводило в лють мовного пуриста П. Куліша, і він не раз «жорстко» докоряв Шевченкові й виправляв йому форму його віршів» [6, с. 145]. Тому припускають, що перша книга поета зазнала редакторських правок.

У вірші-збірці (термін критиків Шевченкової доби) виявлено специфічні, властиві саме «Кобзарю Т. Шевченка» ознаки пунктуаційної системи. Так, у заголовках його поетичних творів збережено авторські (зі значенням «ужиті автором») розділові знаки: крапку («Думка.», «Іван Підкова. В. І. Штернбергу.», «Тарасова ніч. П. І. Матросу.»), рідше – кому («Тополя, П. С. Петровской.», «До Основ'яненка,»). Зауважимо, що про пунктуаційне оформлення заголовків йдеться в першому виданні «Українського правопису» 1929 р., зокрема в примітці до § 81 про використання крапки в кінці речення-розповіді: «З декоративною метою на обгортках книг, на вівісках тощо, після написів крапку часто не ставлять» [10, с. 78].

У своїй першій збірці Т. Шевченко часто вдається до крапок (переважно чотирьох) у кінці речень, що виражають обірваність мовлення, незавершеність думки чи багатозначність сказаного, як-от: *Вона ж його мати.... Заплакала, пішла шляхом, В Броварах спочила, та синові за гіркокого медяник кутла...* (с. 47). Розділовий знак запозичено перекладачами рукописних книг церковно-релігійного змісту із грецького письма ще в XI–XIII ст. (крапки вживали довгим разочком). У перших друкованих книгах XIV–XV ст. цей разочок скоротився до трьох одиниць (...).

Дуже часто речення, різні за метою висловлювання, поєднано за допомогою тире, як-от: 1) два розповідні неокличні речення: *Позаторік знала, Позаторік і зіллячка Для того придбала. – Пішла стара, мов каламар, Достала з полиці (с. 78), По діброві вітер віє, Гуляє по полю, Край дороги гне тополю До самого долу. – Стан високий, лист широкий Нащо зеленіє (с. 71); 2) розповідне окличне й неокличне: *Тяжко з ними жити! – Вичуняла**

Катерина (с. 28); 3) розповідне окличне й речення-роздум: *Що має робити! – Як би милий-чорнобривий – Умів би стинити...* (с. 30); 4) питальне й розповідне окличне: *Не журиця Катерина? – І гадки не має!* (с. 27). У поемі «Катерина» зафіксовано тричленне поєднання знаків – коми, тире і крапки – між реченнями, відірваними за змістом: *Іде шляхом до Києва Берлін шестернею, А в Берліні господиня з паном і сім'єю, Отинився проти старців, Курява лягає, – . Побіг Івась, бо з віконця рукою махає;... Дає гроші Івасеві, Дивуєця пані, А пан глянув, ... одвернувся...* (с. 66).

Подекуди, замість тире, у першодруку збірки між віддаленими за змістом самостійними реченнями вжито довгу риску, як-от: *Реве, свище заверуха, по лісу завило, Як те море, біле поле Снігом покотилось. — Вийшов з хати карбівничий, Щоб ліс оглядати, Та де тобі!* (с. 56), *Ні родини, ні хатини, – Шляхи, піски, гори...* — *Панське личко, чорні брови На що? – Щоб пізнали!...* (с. 63).

На рівні простого неускладненого речення виявлено вживання коми після обставини способу дії на початку синтаксичної одиниці (*А тим часом, вороженьки чинять свою волю* (с. 29–30)) або тире між різними членами речення (*А поки – спочину* (с. 45), *А той – чи зустрине, Що пізнає Катерину, Привітає сина?...* (с. 44)). У сучасному художньому дискурсі використання тире в цій функції вважають авторським, таким, що допомагає увиразнити зміст висловлюваного, додати певних семантичних відтінків.

Прості речення Шевченкових поезій ускладнено однорідними членами, частіше присудками, рідше – другорядними членами, як-от: *Реве, стогне хуртовина, Котить, верне полем* (с. 51), *Серце рвалося, сміялось, Виливало мову* (с. 7), *Не хотілось в снігу, в лісі, Козацьку громаду з булавами, з бунчуками Збирати на пораду...* (с. 7). Щоправда, однорідні члени, з'єднані сурядним сполучником **та**, відділено комою (*Зеленіють по садочку Черешні, та вишні* (с. 29), *З нудьгою, та горем Жупан надівають* (с. 40), *Ото ж-то дівіця, та Кайтесь, дівчата* (с. 48)), а перед зіставно-протиставними сполучниками **а**, **та** (=але) вжито тире, можливо, з певною стилістичною метою, як це нерідко трапляється і в творчості сучасних майстрів слова (*Здається, панують – а долі Не знають* (с. 40), *Сиротині сонце світить, Світить – та не гріє...* (с. 48)).

У першодруці збірки непослідовно виділено комами відокремлені члени речення, зокрема відокремлені означення (*Отакий-то Перебендя, Старий, та химерний* (с. 20)), відокремлені прикладки (*Довго, довго, сердешная, Все йшла, та титала* (с. 48)), відокремлені обставини, виражені одиничними дієприслівниками (*Чайка скиглить, літаючи, Мов за дітьми плаче* (с. 92), *Москаль любить жартуючи; жартуючи кине* (с. 23)). Ряд однорідних неузгоджених та узгоджених означень відділено за допомогою пунктуаційного поєднання коми з тире, наприклад: *От де люди, наша слава, Слава України, – Без золота, без каміння, Без хитрої мови, А голосна, та правдива, Як Господа слово... –* (с. 94).

У реченнях, ускладнених звертаннями, пунктуація, по суті, збігається з сучасними літературними нормами: *А за віщо, Боже милий* (с. 49), *Прости мені, мій голубе, мій соколе милий!* (с. 36), *Прости мені, мій батечку!* (с. 36)). Вставні конструкції (а це переважно слова) виділено комами непослідовно. Пор.: *А під лісом, край дороги, Либонь курінь мріє!* (с. 52), *Світ, бацьця, широкий* (с. 39), *Отаке-то лихо, бачите, дівчата* (с. 49), *А може в Московщині Другую кохає!* (с. 30).

Поодинокі представлені в текстах першодруку вставлені речення: *На край світа, в Московщині, По тім боці моря, Нема ніде Катерини – Та здалась на горе – Вміла мати брови дати, Та не вміла на сім світі Щастя, долі дати* (с. 31), *– Бреше, скажуть, сякий-такий! (Звичайно, не в очі) А так тільки, псує мову, Та людей морочить* (с. 45). У першому реченні вставлену конструкцію виділено за допомогою тире, у другій синтаксичній одиниці, на наш погляд, вставлена конструкція є прообразом вставленого тексту, оскільки стоїть між двома реченнями. Фіксуємо також випадок, коли при вставленому окличному реченні кому з тире вжито лише з одного боку, як-от: *У всякого і свого чимало, – Цур це йому!... а тим часом...* (с. 46).

Пунктуаційне оформлення складних речень у першій книзі генія української поезії XIX ст., як і в попередніх випадках, засвідчує строкатість графічної системи, непослідовне використання розділових знаків. Так, між частинами складносурядного речення вжито кому (*Розказав би про те лихо, та чи то ж повірять!* (с. 45)), то складений знак “кому з тире” (*Світ, бацьця, широкий, – Та нема де прихилитця В світі самотнім* (с. 39), *Доля жартує над старою головою, – А йому байдуже...* (с. 16)), то крапки (*Лягла спочить... а тим часом Виросла могила* (с. 8)).

Головну частину від підрядної в складному реченні зазвичай відділяє тире (*Не титали б, люди – Що в мене болить?* (с. 6), *А щоб тебе не цурались – Потурай їм, брате!...* (с. 20), *Умивай же біле личко Дрібними сльозами – Бо вернулись Москалики Іншими шляхами* (с. 31), *Якби знала – не ходила б Пізно за водою* (с. 73), *Бач, на що здалися карі оченята – Щоб під чужим тинем сльози виливати!...* (с. 48)), рідше – кома (*Ото ж-то дивитця, та кайтесь, дівчата, Щоб не довелося Москаля шукать* (с. 48)) чи поєднання коми з тире (*Кохайтесь, чорноброві! Та не з Москалями, – Бо Москалі – чужі люди* (с. 23), *Все співають, як діялось, сліпі небораки, – Бо дотепні...* (с. 8)).

Між частинами безсполучникових складних речень (БСР) у віршах «Кобзаря Т. Шевченка» вжито кому, крапку з комою, двокрапку, тире, рідше – кому з тире. Комою відділено рівноправні частини, які виражають одночасність дій та тісно між собою пов’язані за змістом, наприклад: *Кричать сови, спить діброва, Зірненьки сіяють* (с. 43). Крапку з комою, як і в чинному правописі, вжито між частинами безсполучникових складних речень, відірваними за змістом: *Котить, верне полем; Стоїть Катря серед поля, Дала сльозам волю* (с. 51).

У текстах першодруку відсутнє чітке розмежування умов для вживання двокрапки й тире; ці знаки використано як взаємозамінні (сучасною термінологією – як варіантні) у таких випадках: у пояснювальних БСР, у яких друга частина конкретизує зміст першої частини в цілому чи пояснює якийсь один її член (*Отакий-то Перебендя, Старий, та химерний: Заспіває про чалого, на Горлицю зверне* (с. 16), *Було колись в Україні – Лихо танцювало* (с. 100), *Було колись в Україні – ревіли гармати* (с. 99), *Отаке то на сім світі Роблять людям люди – Того в’яжуть, того ріжуть* (с. 39)) та у БСР причинових, друга частина яких указує на причину або обґрунтування дії (стану, ознаки), про які йдеться в першій частині (*З ним забула б чорнобрива Шляхи, піски, горе: Він, як мати, привітає, Як брат, заговорить...* (с. 45), *Нехай душі козацькі в Україні витають – Там широко, там весело Од краю до краю...* (с. 7)).

Розділовий знак «тире» вжито в таких безсполучникових складних реченнях: 1) у БСР зіставно-протиставних, у яких зміст частин можна зіставити чи протиставити, як-от: *Минув і рік, минув другий – козака немає* (с. 75); *Вітер віє, повіває, По полю гуляє – на могилі Кобзар сидить, Та на кобзі грає* (с. 17); 2) у БСР часу, у яких перша частина виражає час того, про що йдеться в другій: *Зайде сонце – Катерина по садочку ходить* (с. 29); 3) у БСР приєднувальних, друга частина яких розкриває зміст відсутніх у першій частині дієслів сприймання (у першій частині можна підставити сполучення слів **і побачив, що... і почув, що**), наприклад: *Дивитця – щось мріє...* (с. 50), *Вичуяла Катерина. Одсуне кватирку, поглядає на улицю, Колише дитинку, Поглядає – нема, нема!* (с. 28).

Між частинами наслідкових БСР у текстах Шевченкових поезій зафіксовано різнотипні пунктуаційні знаки: тире (*Так далеко чорнобривий – Не чує, не бачить* (с. 30)), кому (*Висипали Запорожці, Лиман човни вкрили* (с. 104)), крапку з комою (*Сіло сонце; з за діброви Небо червоніє* (с. 39)). Структуру окремих безсполучникових складних речень вибудовано нечітко, у них помітні риси розмовного стилю («пишу, як мовлю»), пунктуаційне ж оформлення таких синтаксичних одиниць мало вмотивоване, має довільний характер, як-от: *Кругом, мовчки, подивилась – Бачить – ліс чорніє* (с. 52), *Аж гульк: зима впала: Свище полем завірюха – Іде Катерина у личаках... лихо тяжке! І в одній свитині* (с. 50).

У складних синтаксичних конструкціях виразно проявили себе всі перераховані вище особливості вживання розділових знаків між формально простими частинами.

Наприклад: *Лягло сонце за горою, Зірки засіяли – А козаки, як та хмара, Ляхів обступили* (с. 114) (тут ужито тире між частинами, з'єднаними сурядним сполучником **а**, що є прообразом сучасного авторського вживання цього знака); *Старий заховавсь В степену, на могилі, щоб ніхто не бачив, Щоб вітер по полю слова розмахав, Щоб люди не чули – Бо то Боже слово, то серце щебече Господню славу...* (с. 18) (використано обидва знаки – і кому, і тире – для відділення підрядних частин), *А якби почули що він, одинокий, співа на могилі, з морем розмовля – На Божее слово вони б насміялись* (с. 19) (зазначимо, що тут відсутній розділовий знак між підрядними частинами та вжито тире між препозитивною підрядною й головною частинами).

Використання коми з тире в складних синтаксичних конструкціях, очевидно, служить для відділення віддалених за змістом частин речення, наприклад: *Нехай собі злії люди, Що хочуть, говорять, – Вона любить, і не чує, Що вкралоя горе: Прийшли вісти недобрії – В поход затрубили, Пішов Москаль в Туреччину...* (с. 25), *Затопчу неволю Білими ногами, – Тоді я веселий, Тоді я багатий, як буде серденько По волі гуляти...* (с. 41), *Обіцявся чорнобривий, Коли не загине, Обіцявся вернутися – Тоді Катерина Буде собі Московкою, Забудеться горе, – А поки ще, Нехай люди, Що хочуть, говорять – не журиться Катерина!* (с. 26).

У період створення й виходу в світ першої книги Т. Шевченка були відсутні чіткі правила вживання пунктуації в реченнях із прямою мовою: дослівно відтворене мовлення осіб передано за допомогою лапок або тире, причому початок репліки не завжди збігався з початком нового рядка. Пор.: *Ніхто не питає: – Чого в'янеш, моя доню? – ...* (с. 41) і *Сяде собі, заспіває – “Ой не шуми, дуже!”* (с. 16). У реченні *Промовила – не вернуса!* (с. 39) ознаки графічного оформлення прямої мови взагалі відсутні (простежуємо нехтування розділовими знаками при дослівно переданому чужому мовленні та графічним накресленням великої літери).

Помічено певну специфіку відтворення діалогічного мовлення в Шевченкових поетичних творах: репліки двох осіб поєднано за допомогою тире. Наприклад:

*Зострілася с чумаками,
Закрила дитину,
Питається: – Люди добрі!
Де шлях в Московщину? –
– В Московщину? Отцею самий.
Далеко, небого? –
– В саму Москву. Христа ради
Дайте на дорогу! –
Бере шага, аж труситця –
Тяжко його брати!* (с. 47).

Очевидно, це спроба поєднати репліки в єдине ціле, показати залежність однієї репліки від іншої, їхній причинно-наслідковий характер.

Тире зв'язує також різні речення, до складу яких уходять пряма мова та слова автора, як-от: *... Ледве, ледве поблагословила: – Бог с тобою! – та як мертва на діл повалилась. – Обізвався старий батько: – Чого ждеш, небого? – Заридала Катерина, та бух йому в ноги* (с. 36). Мабуть, із цією метою вжито тире й між реченнями, що є частинами однієї репліки: *А думка край світа на хмарі гуля Орлом сизокрилим літає, ширяє, Аж небо блакитне широкими б'є, Спочине на сонці, його запитає – Де воно ночує? – Як воно встає? – Послухає моря що воно говорить? – стита чорну гору – чого ти німа? – І знову на небо, бо на землі горе* (с. 18).

Висновки дослідження та перспективи подальших розвідок. Проаналізовані синтаксичні конструкції дають підстави стверджувати, що в пунктуаційній системі першодруку «Кобзаря Т. Шевченка» відбито специфічні для першої половини XIX ст. риси літературних норм української та російської мов, які перебували на стадії активного розвитку й формування. Поза увагою залишилося чимало конструкцій з обірваним

мовленням, елементами роздуму, риторичні структури, експресивні синтаксичні одиниці, дослідження яких може бути перспективою подальших наукових студій.

Список використаної літератури

1. Ващенко В. С. Мова творів Тараса Шевченка / В. С. Ващенко. – Харків : Вид-во Харк. ун-ту, 1063. – 210 с.
2. Деркач А. Функції слов'янізмів у лексиці Шевченка / А. Деркач / Пам'яті Т. Г. Шевченка. – К. : КНУ, 1939. – 138 с.
3. Дорошенко К. П. Із спостережень над лексикою творів Т. Г. Шевченка / К. П. Дорошенко // Мовознавство. – 1940. – № 15–16. – С. 21–24.
4. Ільїн В. С. Емоційна лексика у поезіях Т. Г. Шевченка / В. С. Ільїн. – К. : Наукова думка, 1968. – 238 с.
5. Лонська Л. І. Синтаксична система Тараса Шевченка крізь призму української ментальності / Л. І. Лонська // Актуальні проблеми металінгвістики : зб. наук. пр. – Черкаси : Видав. Чабаненко Ю. А., 2013. – С. 61–64.
6. Огієнко І. Історія української літературної мови / І. Огієнко. – К. : Либідь, 1995. – 296 с.
7. Синявський О. Елементи Шевченкової мови / О. Синявський // Культура українського слова. – К., 1931. – № 1. – С. 234–237.
8. Слухай Н. В. Мовна символіка і міфопоетика текстів Тараса Шевченка / Н. В. Слухай, Ю. П. Мосенкіс. – К. : Видавничий дім А+С, 2006. – 168 с.
9. Сулима М. Найяскравіші особливості фрази Шевченкового «Кобзаря» / М. Сулима. – Харків, 1929. – 96 с.
10. Український правопис : 1-е вид. – Х. : Держвидав України, 1929. – 103 с.
11. Черторизька Т. К. Літературні антропоніми в творах Т. Г. Шевченка / Т. К. Черторизька // Мовознавство. – 1989. – № 2. – С. 30–34.
12. Шапиро А. Б. Современный язык: Пунктуация / А. Б. Шапиро. – М. : Просвещение, 1966. – 296 с.

Список використаних джерел

Шевченко Т. Кобзар / Т. Шевченко. – Вид. п'яте, повне. – Переяслав-Хмельницький : [б. в.], 2005. – 163 с.

Одержано редакцією 13.02.14

Прийнято до публікації 17.02.14

И. С. Савченко

Пунктуационная система сборника стихов «Кобзарь Т. Шевченко» (1840 г.)

В статье описана пунктуационная система, использованная в первом издании книги «Кобзарь Т. Шевченко», изданной в Санкт-Петербурге в 1840 году. Предприняты попытки показать, как «ломоновская» традиция пунктуационных норм интегрировала в украинскую печатную продукцию, высказано предположение о том, что в поэтическом наследии гениального поэта употреблены знаки препинания, собственноручно поставлены автором и мастерски дополнены рукой типографского корректора.

Анализ графики первоисточника «Кобзаря Т. Шевченко» дает возможность исследовать употребление точки (даже запятой) в конце заглавий поэтических призывов, многоточия (трех или четырех) для выражения многозначности, размышлений, специфику употребления тире между синтаксическими единицами, разными по цели высказывания.

Отмечаем непоследовательное употребление запятой при однородных, обособленных членах предложения и вводных словах, пунктуационных знаках (двоеточия, тире, запятой и тире) между частями сложных предложений и сложных синтаксических конструкций, в предложениях с прямой речью. При этом зафиксировано, однако, употребление такого же тире, как и в современном правописании, в бессоюзных сложных предложениях времени и противительно-сопоставительных. Осуществлена попытка пунктуационно выделить в тексте вводные конструкции. Отдельные пунктуационные знаки использованы немотивированно и

стилистически не аргументировано, что, очевидно, объясняется спецификой синтаксической структуры Шевченковской поэзии.

Ключевые слова: *пунктуационная норма, разделительные знаки, запятая, тире, двоеточие, точки, скобки.*

I. S. Savchenko

The hunctuation system of the collection of poems «Kobzar by T. Shevchenko» 1840

The article described the punctuation system used in the first edition of “Kobzar by T. Shevchenko” (published in St. Petersburg in 1840. The attempt was made to show how “Lomonosovska” tradition of punctuation standards integrated in the Ukrainian printed products. It was assumed that the punctuation marks in the poetical heritage of the great poet were used personally by the author and some were added by a skillful hand of the printing house corrector.

The analysis of the script of the first edition of “Kobzar by T. Shevchenko” made it possible to identify the use of a full stop (even a comma) in the end of poetic works’ titles, dots (three or four) to express significance, reflection, and the specifics of using a dash between syntactic units which differ in purpose of expression.

The article emphasizes inconsequent use of a comma with homogeneous, separate members and with detached members, the use of punctuation marks (colon, dash, comma with a dash) in compound sentences and syntactic constructions and in sentences with direct speech. It should be noted, though, the author uses a dash in complex sentences with subordinate clause of time and comparable-citation sentences the same way, as it is standard in modern spelling. The article pays attention to the attempts to single out the inserted constructions by punctuation. Some punctuation marks are used arbitrarily and stylistically unreasonably, that, obviously, is explained by the specifics of the syntactical structure of Shevchenko’s poetry.

Key words: *rate punctuation, punctuation, comma, dash, colon, dot bow.*